

Bijušie Krievijas armijas Ģenerālštāba akadēmijas beidzēji Sarkanajā armijā pilsoņu kara laikā: pārtikas spekulācijas Latvijā 1919. gadā¹

Graduates of Russian General Staff Academy in the Red Army During the Civil War: Food Speculations in Latvia in 1919

Andrejs Gaņins (*Andrej Ganin*), *Dr. habil. hist.*

Krievijas Zinātņu akadēmijas Slāvu pētniecības institūta (*Institut slavjanovedenija*)

vecākais zinātniskais līdzstrādnieks

Ļeņina prospekts 32A, Maskava

E-pasts: *andrey_ganin@mail.ru*

Raksts veltīts korupcijas skandālam padomju militārajā elitē 1919. gadā. Toreiz republikas Revolucionārās kara padomes Lauka štāba vecākie līdzstrādnieki nopirka deficīta preces Latvijā un mēģināja tās nelegāli ievest Padomju Krievijā. Pirmsrevolūcijas elites pārstāvji, kas bija pieraduši pie pilnīgi cita dzīvesveida pirms Pirmā pasaules kara un revolūcijas, ar grūtībām pārcieta kara laika ierobežojumus un “kara komunisma” politiku. 1919. gada vasarā lieta tika pārtraukta. Pat augsta ranga militāro ekspertu sadzīve bija nabadzīga un spieda izdarīt pārkāpumus, bet boļševiki lietas labā bija gatavi paciest korumpētu amatpersonu klātbūtni Padomju Krievijas vadošajos slāņos.

Atslēgvārdi: Padomju Latvija, korupcija, militārie speciālisti, Sarkanā armija.

The article is devoted to a corruption scandal in Soviet military establishment in 1919. The senior employees of Field staff of the Revolutionary Military Council of Republic at the time bought scarce goods in Latvia and tried to smuggle them to Soviet Russia. Representatives of pre-revolutionary elites could hardly stand the restrictions of wartime and the policy of “war communism”, as they were accustomed to a very different way of life before World War I and the revolution. In the summer of 1919, however, the case was dismissed. The household aspect of life of military experts, even high-ranking, in Soviet Russia remained poor, and pushed for abuse. But for the sake of their struggle, the Bolsheviks were ready to tolerate the presence of the corrupted officials in the leadership of the Soviet Russia.

Keywords: Soviet Latvia, corruption, military specialists, Red Army.

Pilsoņu karš Krievijā, “kara komunisma” un pārtikas diktatūras politika Krievijā, ko pavadīja saimniecisks sabrukums, vispārējs deficīts un bads, izvirzīja īpaši augstas prasības cilvēkiem, kuriem bija piešķirtas varas tiesības. Sprotams, ka blakus absolūti godīgām amatpersonām atradās arī tādi, kas izmantoja dienesta stāvokli personiskās interesēs. Izņēmums nebija arī bijušās Krievijas Ģenerālštāba akadēmijas beidzēji jeb t. s. ģenštābisti. Viņi kā pirmsrevolūcijas Krievijas elites pārstāvji sevišķi izjuta kara laika ierobežojumus, jo līdz Pirmajam pasaules karam un revolūcijai bija pieraduši pie pilnīgi cita dzīvesveida. Nebija nejausība, ka tieši ar padomju militārajai vadībai pietuvinātiem militārajiem speciālistiem bija saistīts viens no spilgtākajiem skandāliem 1919. gada pavasarī, proti, lielas deficīta preču kontrabandas mēģinājums.

Galvenie šīs lietas dalībnieki bija pietiekami pamanāmas personības padomju militārajā hierarhijā: Padomju Krievijas Sarkanās armijas un Padomju Latvijas armijas virspavēlnieka, Ģenerālštāba akadēmijas beidzēja Jukuma Vācieša brāļadēls – 24 gadus vecais bijušais praporščiks Ernests Jāņa dēls Vācietis, kurš dienēja par adjutantu pie sava tēvoča, kā arī 30 gadus vecais bijušais kapteinis Jevgēnijs Isajevs (*Evgenij Isaev*), kurš dienēja J. Vācieša štābā “rikojumu izpildīšanai” un 1917.–1918. gadā bija beidzis Ģenerālštāba akadēmijas paātrinātos kursus. Abi vēlāk tika arestēti Krievijas Republikas Revolucionārās kara padomes Lauka štāba lietā.

Dokumentu oriģināli tika nosūtīti uz Serpuhovu Revolucionārās kara padomes loceklim Semjonam Aralovam (*Semjon Aralov*), bet kopijas saglabājās Latvijas PSR Komisāru padomes priekšsēdētāja Pētera Stučkas personīgajā arhīvā.²

Šis notikums aizsākās jau 1919. gada martā, kad no Rīgas Daugavpili ieradās trīs vagoni ar visdažādākajiem priekšmetiem. Rikojumu pārbaudīt vagonos esošās preces

13. martā saņēma Padomju Latvijas armijas štāba komandants Voldemārs Uhenbergs un Revolucionārās kara padomes Politiskās daļas sekretārs Ķīsis. Vagonā Nr. 528, kas skaitījās padomju virspavēlnieka rīcībā un kurā kā vagona priekšnieka brauca viņa brāļadēls, V. Uhenbergs atrada kaut ko tādu, kas viņu dziļi satrieca.

Ja ticam aktam par konfiskāciju, kas datēts ar 16. martu, vagonā tika vestas šādas preces: 500 paciņas un 554 atsevišķas veselas un 31 bojāta kastīte ar sērkokociņiem, 122 liela un 14 maza izmēra paciņas ar vāniņas cigoriņiem, 240 krievu un 463 vācu spēļu kāršu komplekti, 7 un 3/4 mārciņas krievu tējas, 12 1/2 mārciņas tējas plāksnēs, 46 paciņas zābaku šņoru pa 72 pāriem katrā (kopā 3312 pāri), 5 paciņas tualetes papīra, apmēram 3 mārciņas smalkā cukura, apmēram 3 mārciņas kafijas, vistoklis ar žāvētiem augļiem apmēram mārciņas svarā, 12 paciņas saharīna, 80 mārciņas vācu surrogātkafijas, 1/4 mārciņas iesala kafijas, 3 lielas burkas tomātu, burka rūpnieciski ražotu konservu, 15 pudelītes mākslīgā medus, 2 kastes krējuma konfekšu, 5 naga cepures, 26 konjaka puspudeles, viena puspudele “zubrovkas” [degvīna paveids – tulk. piez.], 447 pudeles šampanieša (4 tika sasistas), 25 pudeles sarkanā vīna, 43 pudeles konjaka, apmēram 60 mārciņas krējuma sviesta, 7 vistokļi ar miltiem, lieliem zirņiem un dedzinātiem miežiem kafijai.³ Jādomā, ka vagona kravas saturs apjoma ziņā varēja iespaidot ne vien bada apņemtos cilvēkus 1919. gadā, bet arī mūsu laikabiedrus.

Interesanti, ka izvešanas normas vienai personai no Padomju Latvijas uz Krievijas Sociālistiski Federatīvo Padomju Republiku bija: mārciņa cukura, 5 mārciņas gaļas, 3 mārciņas sviesta, 10 mārciņas maizes jeb 7 mārciņas miltu, 1/8 mārciņas tējas, 1/2 mārciņas kakao. Tāpat drikstēja izvest apģērbu: mēтели vai kažoku, 3 uzvalkus, 6 veļas komplektus, 2 pārus apavu, 3 cepures un 4 kaklasaites. Izvedamajam apģērbam

bija jābūt nēsātam. Sievietes drīkstēja izvest 3 krūšturus. Grāmatas drīkstēja izvest vienīgi ar speciālām atļaujām. Mēbeļu un nešūta auduma izvešana bija aizliegta. Tomēr tie, kas brauca dienesta darīšanās, drīkstēja ņemt līdzi vairāk preču saskaņā ar mandātu (viņiem izsniegtajām pilnvarām).⁴

Daugavpili atrastās lietas tika konfiscētas un nogādātas noliktavā Padomju Latvijas armijas štāba Komandanta daļā, taču akts par to tika sastādīts tikai trīs dienas pēc kratīšanas un konfiskācijas. Šajā dokumentā vienīgi Padomju Latvijas armijas Revolucionārās kara padomes darbiniekiem zināmu iemeslu dēļ netika uzrādīti 1000 cigāri (starp citu, vienā no dokumentiem bija teikts, ka tie netika konfiscēti,⁵ taču kādu iemeslu dēļ – nebija paskaidrots). Tāpat sākotnēji tika norādīts, ka vagonā vestas 12 kastes spirtoto dzērienu. Vai viss alkohols aktā tika uzskaitīts nevis kastēs, bet pudelēs, arī nav skaidrs.

Konfiscēto preču daudzums samazinājās no viena dokumenta līdz nākamā dokumenta sastādīšanas brīdim. Tā vienā no kārtējām šifrētajām telegrammām S. Aralovam uz Serpuhovu no Padomju Latvijas armijas 15. martā konfiscēto mantu sarakstā tika minētas 462 šampanieša pudeles, 46 konjaka pudeles, 44 sarkanā vīna pudeles.⁶ Savukārt P. Stučkas personīgajā arhīvā atrodas vēl viens akts par konfiskāciju, kas datēts ar 13. martu, kur norādīts, ka konfiscētas tikai 438 pudeles šampanieša, 44 pudeles konjaka, 25 pudeles sarkanā vīna.⁷ Tomēr konfiskācijas laikā minētās kastes vagonā daļēji bija aiztaisītas, daļēji atvērtas, un, pārvedot no stacijas uz Šosejas ielu 37, viena kaste ar sarkanā vīna pudelēm izkrita no kravas automašīnas un apmēram 35 pudeles izrādījās sasīstas. Pēc dokumentiem, kas bija izdoti, saņemot minēto vīnu no noliktavas, bija jābūt “50 sarkanā vīna pudelēm, 50 konjaka pudelēm un 500 šampanieša pudelēm...”.⁸ Dokumentos bija acīmredzams juceklis – ja tika konfiscētas 25 vīna pudeles, tad sasīst

30 nekādi nebija iespējams. Iespējams, deficīta dzērienu pēdas dokumentu sastādītāji jauca apzināti. Par to, vai sarkanvīna kaste nokrita no kravas automašīnas un pudeles sasīstas, vai to piesavinājās konfiskācijas veicēji, vēsture klusē.

Sākās izmeklēšana. E. Vācieti un J. Isajevu apvainoja “nelikumīgā nenormētu priekšmetu pārvešanā spekulatīvos nolūkos”⁹, jo nekādu dokumentu par tiesībām to darīt viņiem nebija. Lai izvairītos no bargā soda par spekulāciju, abi lietā apvainotie pārgāja uzbrukumā, cita starpā mēģinot izmantot savus sakarus pašā padomju bruņoto spēku vadības virsotnē.

Jau kratīšanas dienā (pēc citiem dokumentiem, nākamajā dienā¹⁰) J. Isajevs pa telegrāfu nosūtīja sūdzību Padomju Latvijas Revolucionārās kara padomes priekšsēdētājam Jūlijam Daniševskim, kurā norādīja, ka kratīšanas laikā viņam pazudis sarkans kabatas portfelis ar 7300 rubļiem valsts naudas un divas slepena ziņojuma lapas virspavēlniekam J. Vācietim.¹¹ “Cietušie” žēlojās par “pilnīgu” kratīšanu un konfiskāciju, turklāt pat centās sniegt likumīgu skaidrojumu, kādēļ pie viņiem atradušies pārvadātie krājumi. Konkrēti – tika apgalvots, ka vīnu viņi veduši slimību epidēmiju profilaksei Serpuhovā, kur bija Lauka štābs, sviests pilnīgi atklāti iepirkts milicijas klātbūtnē, atrodoties ceļā. Vienā no dokumentiem bija tieši pateikts, ka tie bijuši “pilnīgi brīvas tirdzniecības apstākļos nopirkti krājumi un likumīgām vajadzībām”.¹² Vēl vairāk, E. Vācietis un J. Isajevs prasīja kratīšanā izņemto nogādāt Serpuhovā.¹³

Šie paziņojumi bija acīmredzamā pret-runā ar notikumiem kratīšanas laikā, kad pasažieri noliedza īpašumtiesības uz mantām.¹⁴ Saskaņā ar vienu no versijām J. Isajeva kupejas atvēršanā un kratīšanā klāt bija tikai E. Vācietis. Paša J. Isajeva tur nebija, turklāt viņa kabatas portfelis netika nolaupīts. Tāpat tieši kratīšanas laikā neizskanēja nekādi paziņojumi par varas

iestāžu nelikumīgu rīcību. Vairāki aculiecinieki apgalvoja, ka E. Vācietis kratīšanas laikā J. Isajeva kupejā nav bijis klāt.¹⁵ To apstiprināja arī viņš pats.¹⁶

E. Vācieša un J. Isajeva liecības bija jucekļīgas: vispirms viņi skaidroja, ka produkti un preces bijušas nepieciešamas vai nu vilciena personāla ēdināšanai, vai 5. latviešu strēlnieku pulka karavīru veikalam, kas atradās Serpuhovā, kur pulks apsargāja lauka štābu. Turklāt netika pieminēts ne zābaku saišu maiss, ne grozs ar kāršu kavām. Vēlāk tika pat apgalvots, ka kārtis savām vajadzībām iegādājies vilciena pavadonis.¹⁷

Saistībā ar J. Isajeva telegrammu Padomju Latvijas štāba komandants, Politiskās nodaļas sekretārs un Komandanta daļas lietvedis 1919. gada 25. martā armijas Revolucionārajai kara padomei nosūtīja ziņojumu, kurā atzīmēja:

“Republikas Revolucionārās kara padomes štāba priekšn. [ieka] Kostjajeva 1919. g. 19/III telegrammās Nr. 1287/op. un Ģenerālštāba galvenā visu republikas bruņoto spēku sevišķo lietu pārstāvja [kapteiņa] Isajeva [19]19. g. 14/III. telegrammā Nr. 03, par kurām mums ziņots paskaidrojumu sniegšanai, sniegts acimredzami melīgs, faktus kropļojošs skaidrojums par kratīšanas norisi un zināmo mantu konfiskāciju 1/II. klases vagonā Nr. 528 13. martā Daugavpils stacijā.

Iepazīnušies ar norādīto telegrammu saturu, atbildē uz tām mēs paziņojam:

- 1) Mandāts Nr. 641 par tiesībām apskatīt visus vagonus, kas atradās Daugavpils [...] ¹⁸, lai konstatētu nelikumīgi izvedamas lietas, bija no Padomju Latvijas armijas Revolucionārās Kara Padomes š. g. 13. martā izsniegts gan Padomju Latvijas [armijas] štāba komandantam biedram Uhenbergam, gan Kara Revolucionārās padomes Polītmodaļas sekretāram biedram Ķīsim. Tāpat bija izsniegts mandāts Nr. 647 par viņa un cigāru konfiskāciju minētajā vagonā 1919. gada 13/III.

- 2) *Nekādas varas iestāžu atļaujas par tiesībām izvest vagonā konfiscētās preces uz karavīru veikaliņu norādītajā vagonā braucošās personas neuzrādīja, un tas, ka konfiscētās mantas nebija domātas 5. latviešu strēlnieku pulka karavīru bodītei, redzams kaut vai no tā, ka vispār neviens nepieteicās par saimnieku lietām, kas no kontroles bija paslēptas zem matračiem, iepakotas kastu, grozu dibenā utt. Visbeidzot, to, kam īstenībā paredzētas šādas lietas, parāda fakts, ka vienā telegrammā apgalvots: pārtikas krājumi paredzēti vilciena kalpotāju ēšanai, bet otrā – karavīru bodītei. Taču abās telegrammās pilnīgi aizmirsti tie tūkstoši kāršu kavu (vesels grozs) un maiss ar zābaku šņorēm, kuri, izraisot vispārēju izbrīnu, atradās tajā pašā vagonā un kuriem, cik zīmīgi, neatradās saimnieks.*

- 3) *Jau tikai tas vien, ka dažas viņa pudeles izrādījās neaizvērtas, mūs piespieda vagonā veikt kratīšanu. Taču, kas skar bijušā vagona priekšnieka Vācieša vēlēšanos noskaidrot lietu Revolucionārajā kara padomē, tā izpaudās vienīgi viņa pārmetumā padomei, ka tā nav uzaicinājusi viņu sniegt paskaidrojumus. Kad biedrs Uhenbergs piedāvāja nekavējoties nosūtīt [pieprasījumu] – sekoja Vācieša atteikums. Konstatējot (kā norādīts 2. punktā) nelikumīgu pārvadāšanu, mēs, protams, nolēmām veikt visa vagona kratīšanu.*

Vagona priekšnieks – republikas bruņoto spēku virspavēlnieka adjutants Vācietis – tās laikā noteikti paziņoja, ka par mantām, izņemot viņu, cigārus un savu personisko kupeju, viņš pilnīgi noteikti neko nezina, ka tās, jādodomā, caurlaistas vagona apsardzes neuzmanības dēļ.

- 4) *Pilnīgi nepamatots un negodīgi ļauns ir apgalvojums par nolaupīto kabatas portfeli ar septiņiem tūkstošiem trīs simtiem rubļu valsts naudas un slepeniem dokumentiem. Norādītās kupejas atvēršanai*

tika uzaicināts pavadonis, kurš atvēra kupejas durvis ar vienkāršu atslēgu, no kā izriet, ka šeit, kupejas saimniekam Isajevam promesot, bija brīva pieeja pavadonim un citiem. Atverot kupeju un to pārmeklējot, pie durvīm uzaicinātā liecinieka statusā stāvēja Vācietis, turklāt kratišanu kupeja veica personiski viens pats Padomju Latvijas armijas štāba komandants biedrs Uhenbergs, pēc tam pavadonis kupeju tā paša Vācieša klātbūtnē aizslēdza un kratišanas laikā tā vairs netika atvērta.

- 5) Akts par konfiskāciju bija sastādīts, un to parakstīja virspavēlnieka adjutanta (viņš bija arī vagona priekšnieks) pilnvarotais biedrs Valters, turklāt ne viņam, ne kādam citam no šajā vilcienā braucošajām personām nekādu pretenziju par nelikumīgām darbībām konfiskācijas laikā nebija, un aktā tās nav pieminētas (akta kopija nodota biedram Valteram). Minētais akts nosūtīts Padomju Latvijas Revolucionārajai kara padomei kopā ar ziņojumu Nr. 1492 š. g. 14. martā.
- 6) Kategoriski noliedzot apvainojumus, kas norādītajās telegrammās izteikti biedram Uhenbergam u. c., paziņojam, ka telegrammu saturs, mēģinot atspoguļot notikušo kā "atklātu lielceļa laupīšanu", neatbilst patiesībai un personas, kas to Revolucionārām Iestādēm izklāsta, stingri jāsoda."¹⁹

17. aprīlī šajā lietā pirms pārējiem tika nopratināts J. Isajevs. Viņš liecināja:

"4. martā mani uz Rīgu komandēja virspavēlnieks Vācietis man piešķirtajā vagonā Nr. 528 ar platformu, uz kuras bija novietota automašīna. Rīgā es ierados 8. vai 9. martā pēc noteiktu militāru uzdevumu izpildīšanas. Rīgā mans vagonš ar E. Vācieti, virspavēlnieka adjutantu, biedru Valteru, 4 apsardzes cilv.[ekiem], 2 šoferiem un 2 pavadoniem – bez šiem cilvēkiem vagonā brauca 5. pulka saimniecības pārzinis Lapševskis un kopā ar viņu vēl vairāki cilvēki, brauca ar virspavēlnieka

piekrišanu. Vagonš ar visiem, izņemot mani, izbrauca no Rīgas 12./III un pēc iebraukšanas Daugavpilī apstājās uz vienu diennakti, gaidot manu atbraukšanu, jo es aizkavējos Rīgā dienesta darīšanās.

Pēc iebraukšanas Daugavpilī man ziņoja, ka vagonā Nr. 528 bija kratišana un ka visiem braucošajiem atņemts viss tiem piederošais.

No visa atņemtā man piederēja 37 mārciņas sviesta – nopirkts virspavēlnieka vilcienam, atradās manā kupejā, turklāt pēc kratišanas manā kupejā pazuda konfekšu kārbīņa, 1/4 mārciņas.

No man atņemtajām mantām vairāk nekā nav paņemts [tā tekstā – tulk.]. Taču savā kupejā pēc atgriešanās neatradu 7300 rubļ. (septiņus tūkstošus trīs simtus rubļu) sarkanā kabatas portfeli, kurā bez naudas bija dažāda rakstura papīri (apliecības, tel.[egrāfa] kvītis, tēva fotogr.[āfija]), tas viss: kabatas portfelis, dokumenti un nauda bez pēdām pazuda, neapšaubāmi, kratišanas laikā, turklāt kopā ar kabatas portfeli glabājās slepeni dokumenti, kuri arī pazuda. Man jāteic, ka 6 stundas pirms vagona izbraukšanas no Rīgas ieradās [Latvijas PSR] iekšlietu komisārs (uzvārdu nezīnu) un, vēršoties pie E. Vācieša, paziņoja, ka viņam jāapskata vagonš. Vagonu viņš apskatīja, un radušās šaubas par pārvadājamo mantu likumību tika atrisinātas, viņam kopā ar E. Vācieti apmeklējot pārtikas nodaļu, pēc tam viņš, atvainodamies par traucējumu, ne-traucēja vilciena kustībai.

Netieši es zinu, ka viņš, ko iegādājās E. Vācietis ar Rīgas pilsētas pārtikas nodaļas palīdzību, bija paredzēts virspavēlnieka vilcienam saistībā ar epidēmiju izplatību un palīdzībai Serpuhovas pilsētas ārstniecības iestādēm.

Tāpat zinu, ka 5. pulka saimniecības pārzinis arī kaut ko iepirka 5. pulka karavīru bodītei.

Pēc atgriešanās kupejā es atklāju pilnīga haosa ainu – viss bija acimredzot pārrakņāts, it kā katrā šķirbā meklēta nelegāla krava, kaut gan viņiem tika kategoriski norādīts

atstāt manu kupeju mierā, ņemot vērā manu prombūtni.”²⁰

Padomju Latvijas armijas Revolucionārā kara tribunāla priekšsēdētājs un Republikas Revolucionārā tribunāla priekšsēdētājs J. Daniševskis 1919. gada 7. aprīlī slepenā telegrammā Krievijas Republikas Revolucionārās kara padomes loceklim S. Aralovam rakstīja: “*Nododu Jums izlemšanai materiālu par kratišanu Isajeva vagonā.²¹ Skaidrs, ka šajā gadījumā mums darīšana ar mēģinājumu izmantot virspavēlnieka vārdu un viņa doto rīkojumu, lai iegādātos lietas, ko nedrīkst izvest no Latvijas, un vispār izmantot savu stāvokli savtīgos nolūkos.²² Šajā gadījumā runāt, ka šampanietis un konjaks iegādāti cīņai ar epidēmiju, ir smieklīgi. Spēļu kārtis u. c. acīmredzami nav iegādātas 5. pulka karavīru bodītei, un man šķiet, ka 5. pulks visā šajā lietā noder par izkārtņi. Jums labāk kā jebkuram citam bija zināms, kādām vajadzībām un kuram bija paredzēti vīni, bet, kas vainīgs kāršu un pārējā izvešanā, tas ir jānoskaidro izmeklēšanai. Isajeva u. c. paziņojums par zādzību un laupīšanām kratišanas laikā nepelna ievērību. Kratišanu veica vienīgi komunisti ar viņu personisku atbildību. Lai ko Jūs viņiem neizdarītu saistībā ar šo lietu, taču Ernestam Ivanovičam jābūt pārvietotam no Serpuhovas. Viņa vieta nav pie virspavēlnieka. Visu labu.”²³*

Ši J. Daniševska telegramma pilnībā saskan ar fragmentu no J. Vācieša vēstules Padomju Krievijas Tautas komisāru padomes priekšsēdētājam Vladimiram Leņinam (*Vladimir Lenin*) 1919. gada 22. septembrī – laikā, kad pirmais tika apcietināts: “*Domožiņovs*,²⁴ atbraucis uz Daugavpili, pateica, ka turp brauc arī mans brāļadēls un gandrīz vai uz biedra Daniševska vietu, kurš tur bija par Revolucionārās kara padomes priekšsēdētāju. Protams, tas izraisīja veselu neapmierinātības vētru starp bijušās [Padomju] Latvijas armijas politiskajiem darbiniekiem un pret mani vērstus soļus, t. i., intrigas, kas, balstoties uz šiem iemesliem, izraisīja aizdomas pret mani.”²⁵

Kārlis Jūlijs Daniševskis bija noteikts Ernesta Vācieša un viņa onkuļa pretinieks. Virspavēlnieks J. Vācietis, spriežot pēc viņa nepublicētajām atmiņām, savukārt, ar grūtībām pacieta J. Daniševski un bija gatavs uzvelt viņam vainu, šķiet, par visu – no izlaidīga dzīvesveida un Rīgas atstāšanas 1919. gada maijā līdz pat virspavēlnieka apmelošanai un trockismam.²⁶

Cietušo aizstāvību 1919. gada 19. martā uzņēmās Lauka štāba priekšnieks Fjodors Kostjajevs (*Fjodor Kostjaev*). 30. aprīlī palīgā nāca arī virspavēlnieks J. Vācietis, kurš Revolucionārās kara padomes tribunāla priekšsēdētājam S. Aralovam paziņoja, ka “kultūras vīnus” pēc viņa lūguma Padomju Latvijas valdība bez maksas bija piešķirusi virspavēlnieka vilciena sanitārajai daļai tīfa un spāņu gripas ārstēšanai (jādomā, ne pēdējā loma šeit bija J. Vācieša personiskajiem sakariem un viņa latviskajai izcelsmei). J. Vācietis atzīmēja, ka Rīgā viss ticis apskatīts un visu bijis atļauts izvest. Savukārt Daugavpilī pēc Padomju Latvijas armijas štāba rīkojuma, balstoties uz armijas Revolucionārās kara padomes locekļa Anša Dauņa rīkojuma, vīni tika atņemti. J. Vācietis lūdza pieprasīt vīnus atdot atpakaļ.²⁷ Lietas izskatīšana ieilga līdz 1919. gada augustam, tā norisinājās paralēli ar arestiem Lauka štābā 1919. gada maijā–jūlijā un Krievijas Republikas Revolucionārās kara padomes veikto izmeklēšanu Lauka štāba lietā.

1919. gada 1. maijā izmeklētāji ar kara izmeklētāju Sergeju Puzicki (*Sergej Puzickij*) priekšgalā bija spiesti konstatēt, ka pirkumi patiešām tika izdarīti 5. pulka karavīru bodītei un virspavēlnieka vilcienam, tādējādi nebija spekulatīvi. Nav izslēgts, ka šāds lēmums tika pieņemts virspavēlnieka iejaukšanās rezultātā.²⁸

Kas notika ar pārējām konfiscētajām precēm? Izmeklētājs pret šo jautājumu izturējās nopietni. 7. maijā viņš no Lauka štāba ārsta noskaidroja, vai konjaks un šampanietis ir ārstnieciski līdzekļi.²⁹ Ārsts

paziņoja, ka konjaks ir veselīgs, ja ir vājums un nepietiekama pārtika, bet šampānietis – smagu, sirds nepietiekamības izraisītu saslimšanu gadījumā.³⁰

Rezultātā lieta ne ar ko nebeidzās. Jau 24. jūnijā pats V. Uhenbergs, kurš pārmedlēja vagonu, tika saukts pie atbildības. 1919. gada 7. augustā Revolucionārais tribunāls nolēma, ka kratišanas laikā viņš pārkāpis elementārus noteikumus, kā rezultātā vainīgos konstatēt nav izdevies. V. Uhenbergam tika izteikts aizrādījums, bet lieta – pārtraukta.³¹

Padomju Krievijas “militāro speciālistu” (Sarkanajā armijā dienā bijušo virsnieku) sadzīve pilsoņu kara laikā palika

neapmierinoša, un tas arī noveda pie līdzīgiem pārkāpumiem. Minētais notikums neietekmēja virspavēlnieka J. Vācieša stāvokli, kaut arī tā dalībnieki bija cieši saistīti ar viņu. Virspavēlnieka, viņa brāļadēla un ģenštābista J. Isajeva liktenis tika izlemts saistībā ar Lauka štāba lietu – viņi visi tika apcietināti 1919. gada jūlijā. Grupējumu savstarpējās cīņas fonā padomju militāri politiskajā vadībā stāsts par iespējamiem, taču grūti sodāmiem pārkāpumiem saistībā ar virspavēlnieku izrādījās ne tik būtisks un atvirzījās otrā plānā.

No krievu valodas tulkojis profesors
ĒRIKS JĒKABSONS.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

¹ Pirmo reizi publicēts: ANDREI GAŅIN. Shopping po-genshtabovski. In: Rodina 2011, No. 3, s. 109–110. Šeit publicēts ar papildinājumiem.

² Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts arhīvs, Rīga (turpmāk – LNA LVA), PA-55-2-4, 1. lp.

³ Rossijskij gosudarstvennyj voennyj arhiv (turpmāk – RGVA), 24380-7-125, 8. lp.

⁴ Ibidem, 57. lp.

⁵ Ibidem, 23. lp.

⁶ LNA LVA, PA-55-2-4, 14. lp.

⁷ Ibidem, 6. lp.

⁸ Ibidem.

⁹ RGVA, 24380-7-125, 1.a lp.

¹⁰ LNA LVA, PA-55-2-4, 13. lp.

¹¹ RGVA, 24380-7-125, 13. lp.

¹² Ibidem, 19. lp.

¹³ Ibidem, 20. lp.

¹⁴ Ibidem, 53. lp.v.

¹⁵ Ibidem, 35. lp.v, 37. lp.v.

¹⁶ Ibidem, 40. lp.

¹⁷ Ibidem, 60. lp.v.

¹⁸ Vārds vai saisinājums nesalasāms, iespējams, krievu burti “п/м” jeb p/m.

¹⁹ LNA LVA, PA-55-2-4, 15.–18. lp.

²⁰ RGVA, 24380-7-125, 41. lp.v – 42. lp.v.

²¹ Šeit un turpmāk izdarīti pasvītrojumi ar sarkanu zīmuli, acīmredzot to darijis S. Aralovs.

²² Sākot ar vārdu “mēģinājums” līdz teikuma beigām pasvītrojums izdarīts arī ar zilu zīmuli.

²³ RGVA, 24380-7-125, 2.–3. lp.

- ²⁴ Nikolajs Domožirovs (1886–1922) – Sarkanās armijas militārais speciālists, bij. Krievijas armijas kapteinis, 1917.–1918. gadā beidzis Kara akadēmijas 2. kārtas paātrinātos kursus, no 1918. gada pavasara brīvprātīgi dienējis Sarkanajā armijā. 1919. gada februāri–maijā bijis Rietumu frontes štāba priekšnieks. 1919. gada jūlijā–novembrī bijis apcietināts, bet apsūdzība nav izvirzīta, pēc tam ieņēmis atbildīgu amatus Sarkanajā armijā. Miris no tīfa.
- ²⁵ Gosudarstvennyj arhiv Rossijskoj Federacii, Maskava, P-130-3-144, 3. lp. Dokumenta publikāciju sk.: Zhaloby arestovannogo Vacetisa. Za chto popal k chekistam glavkom iz latyshskih strelkov? Publ. ANDREJA GAŅINA. In: Rodina 2011, No. 2, s. 42–43. Latviešu valodā sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Pirmais Padomju Krievijas Bruņoto spēku virspavēlnieks. In: JURIS GOLDMANIS (sast.). Latvieši PSRS varas virsotnēs. Ilūzijas un traģēdija: 20. gadsimta 20.–30. gadi. Rīga 2013, 179.–198. lpp.
- ²⁶ RGVA, 39348-1-13, 4.–5. lp.
- ²⁷ RGVA, 24380-7-125, 44. lp.
- ²⁸ Ibidem, 50. lp.v.
- ²⁹ Ibidem, 52. lp.
- ³⁰ Ibidem, 52. lp.v.
- ³¹ Ibidem, 68. lp.

SUMMARY

The article is devoted to a corruption scandal in Soviet military establishment in 1919.

Civil war in Russia, “war communism” together with economic collapse, total lack of goods and actual hunger demanded especially high ethos from the people in power. Unfortunately, not all representatives of the military elite were able to comply with these requirements and used their positions for personal enrichment. Prominent persons involved in scandal included Ernests Vācietis, a nephew of Soviet Commander in Chief Jukums Vācietis and a former captain Yevgeny Isayev. These senior employees of Field staff of the Revolutionary Military Council of Republic bought scarce goods in Latvia and tried to smuggle them to Soviet Russia. Control of their luggage executed by officials of the army of Soviet Latvia discovered a large number of illegally brought goods. The luggage included hundreds of alcohol bottles and other deficit products (coffee, sugar, butter). After the initial confused testimony both Vācietis and Isayev were able to formulate credible explanations and find powerful lobbies, including Commander in Chief Jukums Vācietis himself. These events led to a short episode of power struggle among Soviet officials.

Representatives of pre-revolutionary elites could hardly stand the restrictions of wartime and the policy of «war communism», as they were accustomed to a very different way of life before World War I and the revolution. This resulted in abuse of their power. In the summer of 1919, however, the case was dismissed. Moreover, the main participants were under arrest following the case of the Field staff of the Revolutionary Military Council of the Republic. The fate and career of Commander in Chief Jukums Vācietis was not affected. The domestic aspect of military experts’ life, even in case of high-ranking ones, in Soviet Russia remained poor, and pushed for taking advantage of one’s position. But for the sake of their struggle, the Bolsheviks were ready to tolerate the presence of corrupted officials in the leadership of Soviet Russia and turn a blind eye to their abuse of power, especially if these people were considered irreplaceable in their posts.